

Politik utan romantik

Svenska Dagbladet den 15 december 2013

James Buchanan, 1986 års Ekonomipristagare, avled tidigare i år men bör inte glömmas bort. Han var något så ovanligt som en nationalekonom som inte intresserade sig särskilt mycket för ekonomi. Det som fascinerade Buchanan var politikens värld. Han talade om "politik utan romantik", och som politisk ekonom hade han många insikter av relevans för svensk politik i dag. Jag tänkte nämna fyra.

1 Buchanans viktigaste budskap är att politikens innehåll till stor del bestäms av dess regelverk: "Jag påverkades av den svenske nationalekonomen (Knut) Wicksell, som sa att om man vill förbättra politiken ska man förbättra reglerna, förbättra strukturen". Om politiker tenderar att vara egenintresserade blir det särskilt viktigt att de leds att fatta breda och långsiktiga beslut, kanske genom tvåkammerssystem, långa mandatperioder, kvalificerade majoriteter och majoritetsvals-system. Detta sätt att tänka ligger också bakom oberoende centralbanker och strama budgetregler (som vissa nu vill försvaga).

2 Den viktigaste konstitutionella principen för Buchanan är generalitet. Med det menas att alla politiska beslut, även på ekonomins område, ska behandla alla medborgare lika i egenskap av medborgare. Buchanan förnekar inte att olikformade system kan vara ekonomiskt effektiva. Det han säger är att dessa – om de accepteras i princip – inte kommer att utformas effektivt på grund av politikens sätt att fungera. I stället kommer specifika grupper att gynnas på andras bekostnad. Generalitet implicerar till exempel proportionell skatt och enhetlig moms. Om något rör sig svensk ekonomisk politik bort från en sådan utformning av skattesystemet.

3 Buchanan har en cykelteori om skattereformer: De kommer när skattesystemet har blivit så icke-generellt och ineffektivt att politiker inte längre gynnas politiskt av ytterligare avsteg från generalitet och effektivitet. Det ytterligare stöd de kan få från vissa väljar- och intressegrupper räcker inte för att motverka det mer allmänna missnöje som systemet ger upphov till. I ett sådant läge (Sverige runt 1990?) kommer politiker att genomföra en bred skattereform, som sedan möjliggör att det politiska spelet, med favorisering av nya grupper, kan fortgå. Var i cykeln befinner sig Sverige nu?

4 Buchanan tror avslutningsvis inte att statens betydelse kommer att minska framöver. Tvärtom. Han menar att människor är "rädda för frihet". Som resultat har vi "parentalism": att människor vill ha en stor och stark stat som leder dem i en otrygg värld, som en förälder. Detta innefattar efterfrågan på en stor välfärdsstat men också på paternalism.

Om staten är och förblir stor blir det extra viktigt hur den styrs.

Här kommer Buchanans idéer väl till pass.

Niclas Berggren

Docent i nationalekonomi, Institutet för Näringslivsforskning (IFN).